

ÇOCUKLARLA FELSEFİ SORUŞTURMADA KISA FİLMLERİN KULLANIMI THE USE OF SHORT FILMS IN PHILOSOPHICAL INQUIRY WITH CHILDREN

Ebru Demir

Bağarası Çok Programlı Anadolu Lisesi, Söke, Aydın, Türkiye
ORCID ID: 0000-0002-3772-9386

Ayşe Öztürk Samur

Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Aydın, Türkiye.
ORCID ID: 0000-0003-1976-3078

Gözde İnal

Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Aydın, Türkiye.
ORCID ID: 0000-0002-5943-0537

ÖZET

Çocuklarla felsefe yapmak, bir kolaylaştırıcı eşliğinde sınırlı sayıda çocukla, belirli grup kuralları çerçevesinde yapılan felsefi bir soruşturmayı içerir. Soruşturma sürecinde, tartışılacak kavram doğrultusunda; çocuk hikayeleri, kısa filmler, şiirler, karikatürler, o gün yaşanan bir olay, bir müzik eseri, oyunlar, bir sanat eseri veya düşünme deneyleri, felsefi romanlar, geleneksel hikâyeler, kurgu metinler, şiirler, fotoğraflar, drama, müzik ve video gibi farklı uyaranlar kullanılabilir. Seçilecek uyaranların, çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun ve günlük yaşam deneyimlerine yakın olmasına dikkat edilir. Bu çalışmada bu uyaranlardan, özellikle yeni neslin oldukça ilgisini çeken görsel medya ürünlerinden kısa filmlerle felsefe soruşturması üzerinde durulmuştur. Çalışmada ilgili alan yazın taranarak, çocukla felsefenin önemi, çocuklarla felsefe eğitimi süreci nasıl olması ve bu süreçte kısa filmlerin nasıl kullanılması gerektiği ve örnek kısa filmlere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Felsefe yapmak, çocuklar için felsefe(p4c), kısa filmler, felsefi soruşturma

ABSTRACT

Doing philosophy with children involves a philosophical inquiry with a facilitator, with a limited number of children, within the framework of certain group rules. In the inquiry process, in line with the concept to be discussed; different stimuli such as children's stories, short films, poems, cartoons, an event that happened that day, a musical work, games, a work of art or thinking experiments, philosophical novels, traditional stories, fictional texts, poems, photographs, drama, music and video available can be utilized. It should be meticulously taken into consideration that the stimuli to be selected are suitable for the age and developmental characteristics of the children and close to their daily life experiences. In this study, the investigation of philosophy with short films, which are visual media products that attract the attention of the new generation, is emphasized. In the study, the relevant literature was reviewed, and the importance of philosophy with children, how the process of philosophy education with children should be, how short films should be used in this process and sample short films were included.

Keywords: Doing philosophy with children, philosophy for children (P4C), short films, philosophical inquiry

1. GİRİŞ

Felsefe insan varoluşunun en temel sorunlarını ele alan entelektüel bir disiplindir. M.Ö. 5. yüzyılda Yunanistan'da başlayan felsefe tarihi yaşlı olmasına rağmen temel sorunları tarihsel süreçte aynı kalmıştır.

Felsefe hala ‘*Var olan nedir? Neyi bilebiliriz? Zihin bedenden ayrı mıdır? Nasıl davranmalıyız? İyi-kötü nedir? Dil düşüncemizi etkiler mi?*’ gibi sorular üzerine yenilenerek ilerlemektedir. Yunanca ‘*philo*’ ve ‘*sofia*’ sözcüklerinden türetilmiş, “bilgelik sevgisi” anlamına gelen felsefe; geniş kapsamından ötürü her filozofun bakış açısına göre farklı tanımlarla ele alınmıştır (Kleinman, 2019; Yazıcı, 2014). Çotuksöken (2003) tarafından var olanı anlama ve ona anlam verme olarak tanımlanan felsefe, Cevizci (2015) tarafından ise büyük sorunlar üzerine eleştirel, derinlemesine, sorgulayıcı ve sistemli düşünme ifadesi olarak tanımlanmıştır. 20. yüzyıl düşünürlerinden Karl Jaspers’a (1986) göre felsefe, ‘*yolda olmak*’ tır. Bununla birlikte felsefe yapmak kavramından kastedilen şeyin bu teorik bağlam dışında pratik bir değerinin olduğunu da söylemek yanlış olmaz. Kant da ‘*Felsefe yapılır, öğrenilmez.*’ diyerek felsefenin pratik değerini vurgulamıştır (Akt: Veysal, 2006). Ünlü filozof Sokrates ‘*Bildiğim bir şey varsa o da hiçbir şey bilmediğimdir.*’ der. Bilmek isteyen insanın felsefe yaparken hiçbir şey bilmediğini iddia etmesi elbette çelişki sayılamaz. Bu durum bilmek isteyen öznenin yeni bilgiler ve keşif için zihninde alan açtığının göstergesi sayılabilir. Çünkü insan bilmediğini merak eder ve felsefe merak duygusu ile beslenir (Cevizci, 2015).

Yetişkinler için felsefe çoğu zaman üst düzey, anlaşılmaz, karmaşık bilgiler yumağı gibi anlaşılmıştır. Bu nedenle felsefe üst düzey bir etkinlik olarak hayatın dışında bırakılmıştır. Bu bağlamda çocukların felsefe yapamayacaklarını ifade eden düşünürler bulunmaktadır (Berthoff, 1984) Piaget bilişsel gelişim kuramında; sosyal ve kültürel çevreyi dikkate almadan çocuğun zihinsel olarak belli bir yaşa gelmeden belli zihinsel işlemleri gerçekleştiremeyeceğini ve başkalarının bakış açısını alamayacağını savunmuştur (Akt. Lopez, 2000). Ancak Piaget sonrası birçok araştırmacı çocukların zihinsel becerilerinin zannedilen aksine özellikler gösterdiğini belirlemiştir (Matthews, 2000). Hatta geç kalman bir felsefe eğitiminin sorgulama becerisinin oluşumunu olumsuz etkileyerek felsefe eğitiminde yeterli düzeye ulaşmayı engellediğini gösteren çalışmalar da mevcuttur (Kefeli ve Kara, 2008). Aynı şekilde Kohlberg’in ahlaki gelişim kuramının en üst basamağı olan deontolojik etik kurallarının ahlakın en üst aşaması olarak sayılması ve bu aşamaya çoğu kişinin ulaşamadığı düşüncesi, sonrasında çocuklarla uygulanan felsefi soruşturma çalışmalarında yanlışlanmıştır. Erken çocukluk dönemindeki çocukların gerek faydacı etiği gerekse de Kohlberg’in deontolojik etiğini dönüşümlü olarak kullandıkları belirlemiştir (Matthew, 2000; Mccall, 2017). Çocukların felsefi soruşturma yapabildiği, eleştirel düşünebildiği, soyut işlemler yapabildiği ve soyut felsefi kavramlar hakkında akıl yürütme becerisi gösterebildiği belirtilmiştir (Çayır, 2021). Ayrıca çocukların başkalarının bakış açılarını fark edip onu yeniden yapılandırabildikleri ve karmaşık akıl yürütme yetenekleri ile daha önce söylenenleri kolaylıkla hafızalarına kaydedebildikleri tespit edilmiştir (Mccall, 2017).

Çocuklar da tıpkı filozoflar gibi saf bilinçle dünyayı merak ederler ve çeşitli sorular sorarak içine doğdukları dünyayı anlamaya çalışırlar. Merak duygusu felsefi sorgulamanın ve anlam arayışının ön koşuludur (Gülenç, 2006; Wartenberg, 2009). Bu açıdan çocukların doğal filozoflar olarak doğuştan donanımlı olduğu söylenebilir (Droit, 2014; Yardım, 2005; McCall, 2017; Çayır, 2015). Aristotle ‘*Bütün insanlar doğaları gereği anlam arayışındadır.*’ der. Bunun yanı sıra felsefe yapmak özel bir bilgi gerektirmez ve çocukların doğal merakları ile yakından alakalıdır. Bu yüzden çocuklar felsefe yapabilirler (Booy, 2013; Akt: Karasu, 2018). Çoğu çocuk ‘*Yaratıcı gerçekten var mı? Rüyalar gerçek mi? Ölmemiz gerekir mi?, Ben nereden geldim?, Ne doğrudur, ne yanlıştır?*’ gibi soruları doğal olarak sorar (Jaspers, 2010; Önal, 2013; Gaut ve Gaut, 2021). Bu soruların bilimsel sorular gibi genel yanıtları yoktur. Ancak gelecekteki büyük soruların temel taşıdır ve bu konuda çocuğun taşıdığı kapasiteyi de gösterir Lone (2021) bu durumu ‘*Felsefi Benlik*’ olarak isimlendirmiştir. Eğer bu benlik geliştirilirse ilerde felsefi soruların sorulabilmesi için dayanak oluşturulabilir (Lipman, 2010; Çayır, 2021).

Felsefe, eleştirel akıl yürütme pratikleri yapmak ise bunu sadece yetişkinler değil, erken çocukluk dönemindeki çocuklar bile yapabilir. Çocukların düşünme becerileri her ne kadar bir filozofunki gibi üst düzey soyut düşünme aşamasında olmasa da düşünme pratikleri, çocuklara derin düşünme ve bunu alışkanlık haline

getirme becerisi kazandırır (Mohr Lone, 2021, Taşdelen,2017). Bu nedenle çocukların düşünme düzeylerinin farklı olması yapılan etkinliğin felsefi soruşturma olmadığını düşündürmemelidir (Yılmaz ve Bilican, 2021). Aksine erken yaşta felsefi düşünme etkinliği ile karşılaşan çocuklar, kavramları doğru kullanmayı, tanımlamayı, herhangi bir fikrin tartışılabilirliğini, akıl yürütmeyi, sorgulayabilmeyi ve başkalarının düşüncelerini de takip ederek kendi fikrini oluşturabilmeyi deneyimlemiş olurlar (Gülenç, 2006). Ayrıca çocuklar kendi merak ettikleri konularda kendi yanıtlarını bularak, ifade ederek ve kuvvetlendirerek aktif öğrenen olabilirler (Wartenberg, 2009). Eğer çocuklar düzenli olarak felsefi tartışmalar yaparsa problem çözme becerileri, bilişsel yetenekleri, eleştirel akıl yürütmeleri, özgüvenleri ve iletişim becerileri gelişir (Karadağ, Gülenç ve Boyacı, 2018). Yapılan çalışmalarda da felsefenin çocukların nitelikli soru sorma ile yanıtların kalite düzeyini artırdığı belirlenmiştir (Demirtaş, Karadağ ve Gülenç, 2018). Worley (2009), yaptığı çalışmada felsefe etkinliklerinin soyut düşünmeyi desteklediğini ifade etmiştir. Türkiye’de yapılan çalışmalar da bu bulguları destekler niteliktedir. Bu çalışmalarda uygulanan programın çocuklardaki zihinsel, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerine olumlu etki sağladığı ifade edilmiştir (Şahin ve Tunca, 2015; Sönmez, 2016). Ayrıca uygulanan felsefe programının çocuklarda sosyal, duyuşsal becerileri de olumlu etkilediği belirtilmiştir (Çayır, 2015). Buna ek olarak Polat ve Akay (2020) yaptıkları araştırmada okul öncesi dönemde yapılan felsefe uygulamalarının çocukların beyin gelişimine olumlu katkı sunduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra Vygotsky’nin dil ve zihinsel beceriler arasında kurduğu bağlantı da dış çevrenin öğrenme üzerindeki etkisinde belirleyici olmuştur (Çayır, 2021). UNESCO (2007) tarafından da felsefenin; çocukların düşünme, problem çözme becerilerini geliştirme ve bilişsel, dil ve sosyal-duygusal gelişimlerini destekleme gibi faydalarının yanı sıra en temelde çocuğun kendini inşa etmesine rehber olma gibi bir varoluşsal bir etkisinin olduğunu belirtmektedir.

2. ÇOCUKLARLA FELSEFE EĞİTİMİ

Felsefe eğitimi sürecinde, çocuk merkezdedir. Yetişkin ise öğrenene rehberlik eden kolaylaştırıcı rolündedir. Bu noktada uygulayıcının rolü, çocuğu boş bir levha gibi görüp içini doldurmak değil, onun potansiyelini açığa çıkarmasına yardımcı olmaktır. Çünkü çocuklar için felsefe yaklaşımında kullanılan Sokratik yöntem; bireyin doğuştan donanımlı olarak geldiğini ve uygun sorularla bu becerinin açığa çıkarılması gerektiğini vurgular. Buna ‘Doğurtma Yöntemi’ denir. Bu amaç doğrultusunda Sokrates önce kendisine yöneltilen önermeyi dinler ve onu çürütmek için uygun bir senaryo oluştururdu. Karşıdaki kişi önermesinin istisnasını fark edince de önermeyi yeniden kurgular ve değiştirirdi. Ardından yeniden doğru sorular sorarak yeni sorular üzerinde düşünüp hakikat bilgisine ulaşmaya çalışırdı (Kleinman, 2019). Eleştirel, sorgulayıcı, özgür düşünen ve yaratıcı bireyler yetiştirmek için felsefeyi çocukların yaşamlarına katmak bu anlamda önemli görülmektedir (Penell 2012; Direk, 2016). Aynı zamanda bu amaçlar Milli Eğitimin genel amaçları ile de uyumludur. Buna göre; çocukların sorgulayıcı, tartışma kültürüne açık, eleştirel ve mantıklı düşünebilen ve farklı fikirlere saygı duyabilen bireyler olarak yetişebilmesi için felsefe eğitiminin önemi vurgulanmıştır (MEB, 2018). Filozof Heidegger’in dediği gibi eğitimde amaç çocuğun özünü bulabilmesi için sorgulama ve yorumlama gücünü açığa çıkarabilmesini sağlamaktır. Eğitim sayesinde bireyler içlerinde bulunan gizil gücü açığa çıkarıp kendini tanıyabilir ve hakikatin bilgisine ulaşabilir. Özellikle teknolojik gelişmelerin yoğun olduğu bu çağda bireyin makineleşmeden aktif öğrenen olması önemlidir (Öztürk, 2019).

Çocuklar için felsefe yöntemi 1960’lı yıllarda Amerikan felsefeci Matthew Lipman tarafından ileri sürülen düşünme eğitimi programıdır. Hem pratik hem de teorik düzeyde Matthew Lipman’ın yanı sıra; Ann Sharp, Karin Murriss, Gaareth B. Matthews, Catherine C. Mccall tarafından geliştirilmiştir. Bu eğitimin teorik temelinde John Dewey’in (Akt: Erdoğan, 2018) eğitimin gücüyle demokratik bir toplum inşa etme düşüncesi vardır. Çocukların bilgiyi yığarak değil ancak düşünerek ve deneyimleyerek öğrenebilecekleri vurgulanır. Dewey, rastgele düşünmeyi ayrıntılı düşünmeden ayırarak sistematik, gerekçeli ve araştırmaya dayalı

düşünmenin çocuklara kazandırılabilceğini belirtir (Çayır, 2021; Kefeli ve Kara, 2008). Ayrıca teorik temelde Piaget'nin yapılandırmacı öğrenmesi ve sorgulamaya yönelik zorlayıcı uyarıların verilmesi ile zihinde yeni şemaların oluşturulması fikrinden yararlanılmıştır. Lipman'ın ekibiyle geliştirdiği “Çocuklar İçin Felsefe” uygulamasında çocuklar kavramlar ve sorular eşliğinde felsefe yapmaya davet edilir. Bu yöntemde doğru düşünme becerisinin okuyarak, anlayarak, kavrayarak, dinleyip gözlemleyerek gelişmesinin yanı sıra “yaparak” da geliştirilebileceği vurgulanır (Özdemir, 2021). Bu nedenle felsefi düşünceyi geliştirmenin tek yolunun eğitim olduğu söylenebilir (Kale, 1994).

Çocuklarla felsefe yapabilmek için çocukların felsefe bilmesine ihtiyaç yoktur. Temel amaç çocukların eleştirel, özenli, yaratıcı ve birbirleri ile iş birliği içinde düşüncelerinin sağlanmasıdır. Lipman (2003); felsefe temelli etkinliklerle çocukların eleştirel düşünmesini, yargıda bulunmasını, fikrini gerekçelendirmesini ve sorgulayabilmesini amaçlamaktır (Vansieleghem ve Kennedy, 2011). Çocuklar felsefe yaparken felsefe tarihini bilmek zorunda değildir (Droit, 2014; Marashi, 2008) Direk'e (2011) göre; çocuklar felsefe yaparken merak ettikleri konularda fikirlerini konuşurken kendi fikrindeki tutarsızlığı, geçersiz akıl yürütmeleri de fark ederek kendi düşüncesini de eleştirebilir (Gaut ve Gaut, 2021). Bu doğrultuda çocuklar anlama ve anlamlandırma ile meraklarını giderme gibi entelektüel ihtiyaçlarını da karşılamış olurlar. Ayrıca çocuklar felsefe pratiği yaparken doğru düşünme denilen mantıksal akıl yürütmeyi, farklılıkları ayırt etmeyi, genelleme yapabilmeyi ve varsayımlar üretebilmeyi de öğrenirler (Taşdelen, 2014).

Çocuklarla felsefe yönteminde; çocuklar belirli sayıda ve bir kolaylaştırıcı eşliğinde bir soruşturmaya başlar. Soruşturmadan önce çocukların iyi düşünceleri, birbirlerini dinlemeleri, fikirlerini gerekçeleri ile açıklamaları ve katılıp katılmadıklarına ilişkin görüşlerini ifade etmeleri gibi temel kurallar belirlenebilir (Gaut ve Gaut, 2021). Rahatlatıcı bir ısınma etkinliğinin ardından, grubun ilgisini çeken bir konuda uyarılar sunulur. Bu uyarıların o gün tartışılacak kavram doğrultusunda seçilmesi önemlidir. Uyarılar; çocuk hikayeleri, kısa filmler, şiirler, karikatürler, o gün yaşanan bir olay, bir müzik eseri, oyunlar, bir sanat eseri veya düşünme deneyleri olabilir (Mccall, 2017). Fisher (1998) ise buna paralel olarak; felsefi romanların, geleneksel hikâyelerin, kurgu metinlerin, şiirlerin, fotoğrafların, dramının, müzik ve video gibi türlerin de çocuklar için felsefede kullanılabilceğini ifade etmiştir. Uyarıların çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun olması ve günlük yaşam deneyimlerine yakın olması önemlidir. Bu uyarılar üzerine felsefi sorular sorulur. Uygur'a (2007) göre; felsefi sorular kavramların anlamlarına yönelik “Nedir?” formatındaki sorulardır. Diğer soru kalıplarından farklı olarak pratik yaşam soruları değil, başlı başına bir bakış açısı katan sorulardır. Bu sorular kolaylaştırıcı tarafından önceden belirlenebileceği gibi çocuklar tarafından sorulan sorulardan seçerek de oluşturulabilir. Ardından bu sorulara farklı yöntem ve teknikler kullanılarak ek sorular, itirazlar ve karşı itirazlar oluşturulur. Çocukların düşüncelerini geliştirmeleri için kolaylaştırıcı tarafından aşağıdaki sorular sorabilir (Öğüt, 2019).

- *Bu söylediğini açıklayabilir misin?*
- *... derken ne kastediyorsun?*
- *Gerekçelerin neler?*
- *Başka bir şekilde ifade edebilir misin?*
- *Bu konuda başka bir görüş var mı?*
- *Ya birisi ... gibi bir iddiada bulunsaydı? -Bu söylediğinden ne çıkarabiliriz?*
- *Bu söylediğin önceden söylenenlerle uyuyor mu?*

Çocukların; birbirini saygılı bir şekilde dinlemesi, fikirlerini açıklarken Katılıyorum/katılmıyorum...çünkü...” diye gerekçelendirmesi, diğer fikirleri de aktif şekilde takip etme becerisi göstermeleri etkili bir soruşturma için önemlidir. Sonraki aşamada, tüm fikirler özetlenir ve değerlendirme aşaması ile oturum sonlandırılır.

Böylece çocukların temel ve ileri düzey düşünme becerilerinin gelişmesi hedeflenir (Lipman, Sharp ve Oscanyan, 1980). Buna ek olarak çocuklarda; dikkat, eleştirel düşünme, yaratıcı ve özgün düşünme, dinleme ve sosyal beceriler de felsefe uygulamalarının önemli kazanımlarındandır (Gaut ve Gaut, 2021; Karadağ, Gülenç ve Boyacı, 2018).

2.1. Çocuklarla Felsefe Yaparken Kısa Filmlerin Kullanımı

Çocuklar için felsefe uygun bir öyküden, metinden, kısa bir filmde, gazete haberinden veya günlük yaşam deneyimlerinden yola çıkılarak çocukların diyalog kurmaları ve tartışmaları yoluyla kavramları inşa etmesi, gördükleri veya izledikleri ile kendi deneyimlerini birleştirerek değerlendirme yapmasıdır (Direk, 2011). Günümüzde internet ve medya, farklı içerikler ile çocukların erişimine açıktır. Bu bağlamda görsel ve işitsel bir araç olan belirli bir süre içerisinde anlatımın gerçekleştirildiği kısa filmler, çocukların ilgisini çekerek gerçek yaşamda göremeyecekleri durumları görme imkânı sunar. Yeni neslin görsel medyaya aşına olması nedeniyle, kısa filmlerin eğitim amaçlı kullanılması amaçlara ulaşmayı kolaylaştırmaktadır (Birkök, 2008).

Çocuklara sunulacak kaliteli içeriklerle onların eleştirel düşünüp bilgiyi süzgeçten geçirip kullanması ancak nitelikli bir felsefe yoluyla gerçekleşebilir (Direk, 2011). Çocuklar için felsefe yöntemini kullanarak, çocuklara sunulacak kısa filmlerin çocukların yaratıcı, eleştirel, özenli ve başkaları ile iş birliği içinde düşünme becerilerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu sayede çocukların doğru bilgi ile yanlış bilgiyi ayırt edebilen, bilgi kirliliğinden kendini koruyabilen, bilinçli ve doğru akıl yürütme yöntemlerine sahip bireyler olarak yetişmesi hedeflenmektedir. Bu hedeflere ulaşmak için felsefe oturumu sürecinin kurallar ve aşamalar çerçevesinde iyi planlanmış olması gerekir.

Bir felsefe oturumuna çember şeklinde oturularak başlanması ve oturum öncesinde kuralların belirlenmesi önemlidir. Bu kurallar;

- *Konuşmadan önce düşün,*
- *Diğer çocukları dinle,*
- *Söylenenlere katılıp katılmadığına karar ver,*
- *Cevapların için gerekçeler sun,*
- *Konuşmak için izin al şeklinde örneklendirilebilir.*

Ardından tanışma oyunu, drama çalışması, akıl yürütme oyunu gibi ısınma çalışmaları ile uygulama sürecine başlanabilir. Böylece çocuklar soruşturma öncesinde rahatlar ve uygulamaya daha etkin katılabilirler. Isınma aşamasından sonra uyarıcı olarak bir kısa film, nitelikli bir kitap, bir şiir, masallar, şarkılar, resimler, karikatürler çocuklara sunulur. Bu uyarıcının ardından önceden belirlenen ve süreçte açığa çıkan sorular üzerine soruşturma yapılır. Her uygulama değerlendirme çalışması ile sonlandırılır. Değerlendirme sorularına birkaç örnek şunlar olabilir.

Değerlendirme

- *Biz bugün neyi tartıştık?*
- *Hangi sorular soruldu?*
- *Birbirimizi dinledik mi?*
- *İyi bir tartışma yürüttük mü?*
- *Görüşlerimizi uygun gerekçelerle açıkladık mı?*
- *Görüşlerimiz değişti mi?*
- *Herkes söz hakkı aldı mı?*
- *Tartışma kurallarına uyduk mu?*

2.2. Kısa Filmlerle Uygulama Örnekleri

Bu bölümde Atıştırma Yarışı (*Snack Attack*), Parçalı Bulutlu (*Partly Cloudy*), Kuşlar İçin (*For the Birds*), Bay Gumpy'nin Gezisi (*Mr. Gumpy's Outing*) adlı ödüllü kısa filmlerinden yola çıkılarak hazırlanan örnek oturumlara yer verilmiştir.

ATIŞTIRMA YARIŞI (SNACK ATTACK) KISA FİLMİ FELSEFİ SORUŞTURMASI

Alan: Ahlak felsefesi

Sınıf Seviyesi: İlkokul/Ortaokul/Okul öncesi

Konular/Sözcükler: Yaş, varsayımlar, etik, pişmanlık

Tahmini Süre: 45 dakika

Isınma aşaması:

Ben kimim oyunu; çocuklar uygulayıcı tarafından kendilerine tanıtılan bir insanı ya da bir hayvanı tahmin etmeye çalışır. Doğru tahmin eden çocuk bir insan ya da hayvanı tanıtmaya ya da taklit etme hakkı kazanır. Oyun farklı çocuklarla devam ettirilir. Ardından oturum kuralları açıklanır.

- Konuşmadan önce düşün,
- Diğer çocukları dinle,
- Söylenenlere katılıp katılmadığına karar ver,
- Cevapların için gerekçeler sun,
- Konuşmak için izin al şeklinde belirlenmelidir.

Soruşturma aşaması:

“Snack Attack” filmi izlenir. Film sözsüz bir şekilde bir tren istasyonundaki yaşlı bir kadını tasvir ediyor. Bir paket kurabiye almak için otomatla boğuştuğundan sonra onları çantasına koyar ve trenini beklemek için dışarı çıkar. Bir gencin yanındaki bir banka oturur, sonra yanındaki kurabiye paketini alır ve kurabiyeleri yemeye başlar. Yanındaki mesaj atan ve müzik dinleyen genç elini kurabiye paketinin üzerine koyar. Şok içinde, paketi kapar ve kucağına koyar ve genç kız başka bir kurabiyeye uzanır. Sinirlenir ve kurabiyeyi geri almaya çalışır. Genç onu ikiye bölerek ona bir parça teklif eder. Onu hemen önünde ufalar ve ardından trenine biner. Öfkeyle koltuğuna yerleşerek çantasını açar ve otomattan aldığı kurabiye paketini bulur.

Filminden sonra aşağıdaki felsefi temelli sorular teker teker çocuklara sorulur ve yanıtları alınır. Felsefi temelli sorular:

- Yaşlarına dayanarak insanlar hakkında hangi varsayımlarda bulunuyoruz?
- Tanımadığımız insanlarla nasıl iletişim kurmalıyız?
- Farklı yaş grupları hakkındaki görüşlerimiz zamanla değişir mi?
- Çocukları, gençleri veya yetişkinleri tanımlamak için kullanacağımız iki kelime nedir?
- İnsanlar kendi yaş gruplarındaki insanları daha iyi anlama eğiliminde midir?
- Genç çocuk yaşlı kadın hakkında hangi varsayımlarda bulundu?
- Genç, kurabiyeyi paylaşmayı teklif etmek zorunda mıydı?
- Pişmanlık duymak ne demek?
- Birine haksızlık ettiğimizi nasıl anlarız ve anladığımızda ne yaparız?

Değerlendirme:

Soruşturmanın ardından değerlendirme soruları çocuklarla birlikte tartışılır.

- Biz bugün neyi tartıştık?
- Hangi sorular soruldu?
- Birbirimizi dinledik mi?
- İyi bir tartışma yürüttük mü?
- Görüşlerimizi uygun gerekçelerle açıkladık mı?
- Görüşlerimiz değişti mi?
- Herkes söz hakkı aldı mı?
- Tartışma kurallarına uyduk mu?

Alan: Ahlak felsefesi

Sınıf Seviyesi: İlkokul/Okul öncesi

Konular/Sözcükler: Hayvanlar, etik, dostluk, güven

Tahmini Süre: 45 dakika

Isınma aşaması:

Değişen üç şey oyunu için gönüllülerden iki çocuk seçilir ve tahtaya alınır. Çocuklar karşılıklı gelip birbirlerine tepeden tırnağa baktıktan sonra birbirlerine arkalarını dönerler. Görüntülerine dair üç şeyi değiştirirler. (Örneğin saatini çıkarır, pantolonun paçasını kıvrır, gömleğinin ucunu dışarı çıkarır. Cebindeki bir şeyi eline alır. Sonra çocuklardan birbirlerine dönmeleri ve gördükleri değişiklikleri söylemeleri istenir. Ya da bu uygulama bir çocuğun dışarı çıkıp kendinde olan değişiklikleri sınıftakilerin bulunması istemektedir.

Soruşturma aşaması:

“Parçalı Bulutlu” kısa animasyon filmi izlenir. Filmde leylekler her türden sevimli yavruları evlere teslim eder. Bu bebekler belirlenmiş teslimat leylekleriyle ortak çalışan hoş, kabarık ve neşeli bulutlar tarafından yapılmaktadır. Daha az neşeli ve “parçalı bulutlu” olan bir bulut daha dikenli yavrular yapar (timsahlar, köpekbalıkları, kirpiler vb.). Bu Bulut'un sadık leyleği, bu bebekleri fiziksel sağlığını çok tehlikeye atarak teslim eder ve diğer bulutlara ve onların zararsız yavrularına özlemle bakar. Sonunda leylek bu diğer bulutlardan birine gider ve parçalı bulutlu karakterin terk edildiğini düşünerek çok üzülmesine neden olur. Leylek, teslimatlarını zarar görmeden yapabilmek için diğer bulutun kendisi için tasarladığı koruyucu giysilerle geri döndüğünde çok sevinir.

Filmten sonra aşağıdaki felsefi temelli sorular teker teker çocuklara sorulur ve yanıtları alınır. Felsefi temelli sorular:

- Gri bulut neden hayvanları daha tehlikeli yapıyor?
- Etrafta tehlikeli hayvanların olması gerekli mi?
- Sadık olmak ne demek? Leylek bulutuna sadık mı?
- İşimizi yaparken kendimize zarar vermenin bir sınırı var mı?
- Leylek güneşli buluta uçup gittiğinde gri bulut neden bu kadar üzüldü?
- Leylek ve bulut arkadaş mı?
- Neden bazı insanlar vahşi ve tehlikeli hayvanlara yumuşak ve güvenli hayvanlardan daha çok ilgi duyuyor?

Değerlendirme:

Soruşturmanın ardından değerlendirme soruları çocuklarla birlikte tartışılır.

- Biz bugün neyi tartıştık?
- Hangi sorular soruldu?
- Birbirimizi dinledik mi?
- İyi bir tartışma yürüttük mü?
- Görüşlerimizi uygun gerekçelerle açıkladık mı?
- Görüşlerimiz değişti mi?
- Herkes söz hakkı aldı mı?
- Tartışma kurallarına uyduk mu?

KUŞLAR İÇİN (FOR THE BIRDS) KISA FİLMİ FELSEFİ SORUŞTURMASI

Alan: Ahlak Felsefesi

Sınıf Seviyesi: İlkokul/Ortaokul

Konular/Sözcükler: Zorbalık, etik, adalet, dostluk, kanunlar, doğru/yanlış, kurallar

Tahmini Süre: 45- 90 Dakika

Isınma aşaması:

Çocuklara düşünme oyunu oynamak için bazı cümleler söylenir ve çocuklardan söylenen cümleleri düşünmeleri istenir

- Çok yumuşak bir şey düşünün.
- Çok küçük bir şey düşünün.
- Çok büyük bir şey düşünün.
- Komik bir şey düşünün.
- Ayağınızı düşünün.
- Ellerinizi düşünün.
- Başınızı düşünün.
- Aklınızı düşünün.

Bu sorular; mikroptan, evrene kadar giden minik bir düşünce yolculuğu yapmalarını sağlıyor. Vücudunun bölümlerini düşünmelerini istemek, asıl uyarana geçmeden önce bir parça dikkatlerini şimdiye odaklamalarına izin veriyor.

Soruşturma aşaması:

Bu kısa Pixar filminde, birkaç küçük kuş bir telefon telinin üzerine konuyor ve gevezelik etmeye ve birbirlerini sinirlendirmeye başlıyor. Büyük bir kuş yakına konduğunda ve arkadaşlarını aradığında, daha küçük kuşlar çekişmeyi bırakıyor ve büyük kuşa karşı tek vücut oluyorlar. Onu tellerinden ayırma girişimleri onlar için talihsiz bir sonuçla sonuçlanır ve son gülen iri kuş olur. Filmten sonra aşağıdaki felsefi temelli sorular teker teker çocuklara sorulur ve yanıtları alınır.

Felsefi temelli sorular:

- *Daha küçük kuşlar daha büyük kuşlara neden bu kadar kaba davranıyor?*
- *Büyük olan kuş, küçük olanla birlikte olma konusunda oldukça ısrarcıdır. Bu, daha küçük kuşların ona davranış biçimini mazur mu gösteriyor?*
- *Bir grup birey, birine karşı aynı şekilde davranmaya nasıl karar verir?*
- *Sonunda büyük kuşun küçük kuşa gülmesi yanlış mı? Neden?*
- *Başkalarını bir gruptan dışlamak doğru mudur? Neden?*
- *Bir grubun içinde olmak, insanları kendi başlarına olduklarından daha güçlü hissettiriyor mu? Neden?*

Değerlendirme:

Soruşturmanın ardından değerlendirme soruları çocuklarla birlikte tartışılır.

- *Biz bugün neyi tartıştık?*
- *Hangi sorular soruldu?*
- *Birbirimizi dinledik mi?*
- *İyi bir tartışma yürüttük mü?*
- *Görüşlerimizi uygun gerekçelerle açıkladık mı?*
- *Görüşlerimiz değişti mi?*
- *Herkes söz hakkı aldı mı?*
- *Tartışma kurallarına uyduk mu?*

BAY GUMPY'NİN GEZİSİ (MR GUMPY'S OUTING) KISA FİLMİ FELSEFİ SORUŞTURMASI

Alan: Ahlak felsefesi

Sınıf Seviyesi: Okul Öncesi/İlkokul/Ortaokul

Konular/Sözcükler: Kurallar, kavga, sonuçlar, risk, güvenlik, sorumluluk, suçlama

Tahmini Süre: 45- 90 Dakika

Isınma aşaması:

Çocuklara aşağıdaki cümleler okunur ve katılıp katılmadıkları ve nedenlerini açıklamaları istenir.

- *Tartışmak her zaman kavga etmekten daha iyidir. (Katılıyorum/Katılmıyorum/Nedenim...)*
- *Kurallara uymak her zaman onları çiğnemekten daha iyidir. (Katılıyorum/Katılmıyorum/Nedenim...)*
- *Güvende olmak her zaman risk almaktan daha iyidir. (Katılıyorum/Katılmıyorum/Nedenim...)*
- *Evet demek her zaman hayır demekten daha iyidir. (Katılıyorum /Katılmıyorum /Nedenim...)*

Soruşturma aşaması:

Film çocuklarla birlikte izlenir. Filmde Bay Gumpy, küçük teknesiyle gezmek için mükemmel bir gün olduğuna karar verir. Görünüşe göre, birçok kişi de öyle düşünür. Önce birkaç çocuk ona katılmak ister, sonra bir tavşan, bir kedi, bir köpek, bir domuz, bir koyun... Kısa süre sonra Bay Gumpy'nin teknesi tehlikeli bir şekilde dolar ve hayvanlar onun koyduğu tüm kuralları çiğner. Denizden çıkmaktan başka kimsenin gidebileceği bir yer yok ama bu uysal denizci her şeyi kendi kurallarıyla yapmak ister. Filmden sonra aşağıdaki felsefi temelli sorular teker teker çocuklara sorulur ve yanıtları alınır. Felsefi temelli sorular:

- *Biri sizden bir şey isterse evet demek zorunda mısınız?*
- *Birinin seninle oynamasına izin vermek yanlış bir şey mi?*
- *Kurallara uymazsanız size söylenmeli mi?*

- *İstediğin şeyleri istemek iyi bir şey mi?*
- *İstediğini elde etmek ne zaman kötü bir şey olabilir?*
- *Bir kazanın olacağını düşünüyorsanız, onu durdurmaya mı çalışmalı yoksa birine söylemeli misiniz?*
  - *Tartışmak hiç iyi bir şey mi?*

Değerlendirme:

Soruşturmanın ardından değerlendirme soruları çocuklarla birlikte tartışılır.

- *Biz bugün neyi tartıştık?*
- *Hangi sorular soruldu?*
- *Birbirimizi dinledik mi?*
- *İyi bir tartışma yürüttük mü?*
- *Görüşlerimizi uygun gerekçelerle açıkladık mı?*
- *Görüşlerimiz değişti mi?*
- *Herkes söz hakkı aldı mı?*
- *Tartışma kurallarına uyduk mu?*

2.3. Felsefi Soruşturmalarda Kullanılabilecek Kısa Film Önerileri

Uygulama örnekleri verilen Atıştırma Yarışı (Snack Attack), Parçalı Bulutlu (Partly Cloudy), Kuşlar İçin (Fort he Birds), Bay Gumpy'nin Gezisi (Mr.Gumpy's Outing) adlı kısa filmlerin dışında çocuklarla felsefe eğitiminde kullanılabilecek kısa film adları şunlardır;

- *Hakuna Matata*
- *Saygı*
- *Benzerlik (Alike)*
- *Adadaki Sorun (Trouble in Paradise)*
- *Şimdi (The Present)*
- *Piper*
- *Akilnoyunlari (Mind Games)*
- *Evim ve Ailem (Joy and Heron)*

3. SONUÇ

Sevme Sanatı kitabında Eric Fromm'un belirttiği gibi eğer biz zihnimizi başkalarının bilgileriyle doldurarak öğrenirsek gerçekten düşünmüş ve akıl yürütmüş olmayız. Sadece pasif öğrenciler oluruz. Etkin öğrenme için tanımlamak, sorgulamak, gerekçeler sunmak, analiz etmek gerekir. Bu anlamda çocukların düşünme becerilerini geliştirmek için onları aktif öğrenen olarak belirlemek önemlidir. Çocuklar için felsefe (P4C)'nin kurucusu Lipman geleneksel paradigmanın akla uygun insan yetiştirme konusunda başarısız olduğu için eleştirel pratiğe yönelmesi gerektiğini vurgulamıştır (Lipman, 2010). Bu noktada çocuklarla felsefe yapmak zihni çalıştıran pratiklerdir ve öğretilebilir. Bu süreçte görsel ve işitsel uyaranlardan biri olan kısa filmlerle verilmek istenen iletinin kısa bir sürede, dikkat çekici bir şekilde anlatılması çocukların dikkat süresi açısından önemlidir. Çocuklar sıkılmadan bu kısa filmleri izleyebilir ve kısa filmlere erişim kolaydır. Bu avantajları

düşünüldüğünde kısa filmlerin, çocuklarla felsefe oturumlarında önemli bir uyarıcı olarak, dikkatle seçilerek ve soruşturma sürecine uygun bir şekilde kullanılabilmesi söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Birkök, M.C. (2008). Bir toplumsallaştırma aracı olarak eğitimde alternatif medya kullanımı: Sinema filmleri: Alternate media usage in education as a socialization tool: Movies. *Journal of Human Sciences* 5 (2), 2008.
- Berthoff, A.E. (1984). Is teaching still possible? Writing, meaning, and higher order reasoning. *College English*, 46, 743-755. DOI:10.2307/377206.
- Cevizci, A. (2015). *Felsefeye giriş*. Say Yayıncılık.
- Çayır, A. N. (2015). *Çocuklar için felsefe eğitimi üzerine nitel bir araştırma* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Çayır, A. N. (2021). *Öğretmenler için çocuklarla felsefe (P4C) Rehberi*. Pegem Akademi.
- Çotuksöken, B. (2003). *Felsefi söylem nedir?* İnkılap Kitabevi.
- Çotuksöken, B. & Tepe, H. (2013). Sunuş. B. Çotuksöken ve H. Tepe (Yay. Haz.) *Çocuklar için felsefe eğitimi* içinde (ss.9-14). Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Demirtaş, V.Y., Karadağ, F. & Gülenç, K. (2018). Okul öncesi dönemdeki çocukların felsefi sorgulama süreçlerinde oluşturdukları soruların düzeyi ve verdikleri cevapların niteliği: Çocuklarla felsefe eğitimi. *International Online Journal of Educational Sciences* 10 (2), 277-294.
- Direk, N. (2011) . *Çocuklarla felsefe*. Pan Yayıncılık.
- Direk, N. (2016). *Küçük prens üzerine düşünmek (6. Baskı)*. Pan Yayınları.
- Droit, R. P. (2014). *Çocuklarla felsefe sohbetleri*. (A. Karakış, Çev.) Say Yayınları.
- Erdoğan, P. (2018). *Çocuklarla felsefe yaklaşımının düşünsel, tarihi ve sosyal temelleri üzerine bir inceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara.
- Gaut, B. & Gaut, M. (2021). *Çocuklar için felsefe pratik bir rehber*. (F.Orman,Çev.). Karakarga Yayınları.
- Gülenç, Kurtul. (2006). *Polemikçi Bir Gelenek Olarak Felsefe*, B. Çotuksöken ve S. İyi (Ed.) *Kimin İçin Felsefe* içinde, (ss.59-75). Heyamola Yayınları.
- Jaspers, K. (2010). *Felsefe nedir?* (İ. Z. Eyuboğlu, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Kale, N. (1994). Felsefe öğretimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 113-120.
- Karasu, F.Z. (2018). *İlkokul çocuklarıyla felsefe yapmak üzerine nitel bir çalışma: 4.sınıf örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karadağ, F., Gülenç, K. & Boyacı, N. P. (2018). *Çocuklar için felsefe / Çocuklarla felsefe: Felsefi metotlar, uygulamalar ve amaçlar*. Kaygı, 31/2018: 145-173. DOI: 10.20981/kaygi.474657.
- Kefeli, İ., & Kara, U. (2008). Çocukta felsefi ve eleştirel düşüncenin gelişimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1), 339-357.
- Kleinman, P. (2019). *Felsefe 101*. (Ş.Alpagut,Çev.). Say Yayınları.
- Lipman, M. (2010). *Thinking in education*. Cambridge University Press.

- Lipman, M., Sharp, A.M. & Oscanyan, F. (1980). *Philosophy in the classroom*. Temple University Press.
- Lopez, C. S. (2000). Language, culture and embodiment of spatial cognition. *Cognitive Linguistic*, 17-41.
- Marashi, S. M. (2008). Teaching philosophy to children: A new experience in Iran. *Analytic Teaching*, 27(1), 12-15.
- Matthews, G. B. (2000). *Çocukluk felsefesi*. (E. Çakmak, Çev.) Gendaş Kültür Yayınları.
- Mccall, C. C. (2017). *Düşünmeyi dönüştürmek*. (K. Gülenç, & N. P. Boyacı, Çev.) Nobel Akademik Yayıncılık.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). *Ortaöğretim felsefe dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Mohr Lone, J. (2021). *Filozof çocuk*. (G.Arikan, Çev.) Sola Unitaş.
- Öğüt, S. F. (2019). *Felsefi düşünmenin önemi ve çocuklar için felsefe* (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, Ö. (2021). *Felsefe sınıfı*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Öztürk, B. B. (2019). *Martin Heidegger'de eğitim ve insan sorunu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Önal, B. (2013). Çocuklarla felsefe nasıl yapılabilir ya da yazın yoluyla çocuklara felsefe nasıl öğretilir? B. Çotuksöken, & H. Tepe (Ed.) *Çocuklar için felsefe eğitimi* içinde (s. 101-108). Türkiye Felsefe Kurumu.
- Penell, C. (2012). Epistemic beliefs underpinning discourse within a critical literacy intervention: A multi-case study. (Unpublished doctoral dissertation). Cardinal Stritch University, ABD.
- Polat, Ö. & Akay, D. (2020). *A review article on philosophy education as a stimuli for early brain development*. *Elementary Education Online*, 19 (2), 1105-1115 DOI:10.17051/ilkonline.2020.696699.
- Sönmez, B. (2016). *Düşünme eğitimi dersinin ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerine etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Şahin, S. & Tunca, N. (2015). Felsefe ve eleştirel düşünme. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5 (2), 192-206.
- Taşdelen, V. (2014). Felsefenin gülümseyen yüzü: Çocuklarla felsefe. *Türk Dili* 14 (4), 562-568.
- Taşdelen, V. (2017). Çocuk Kültürü Bağlamında Çocuklarla Felsefe. *Çocuk ve Medeniyet* 2 (4),7-18.
- UNESCO (2007). *Philosophy, a school of freedom: teaching philosophy and learning to philosophize; status and prospects*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000154173>. Erişi Tarihi: 20.06.2023
- Uygur, N. (2013). *Felsefenin çağrısı*. Yapı Kredi Yayınları.
- Vansieleghiem, N., & Kennedy D. (2011). What is philosophy for children, what is philosophy with children-after Matthew Lipman. *Journal of Philosophy of Education*, 45(2), 171-182. DOI: 10.1111/j.1467-9752.2011.00801
- Veysal, Ç. (2006). Felsefeye yaklaşımların kökenleri. B. Çotuksöken, & S. İyi (Ed.), *Kimin için felsefe?* içinde (s. 177-194). Heyamola Yayınları.

Yazıcı, S. (2014). *Felsefeye giriş*. Yeni İnsan Yayınları.

Yılmaz, N. & Bilican, M.Y. (2021). *Çocuk edebiyatı ve felsefe*. Ayrıntı Yayınları.

Wartenberg, T. (2009). *Big ideas for little kids*. Rowman and Littlefield Education.

Worley, P. (2009). Philosophy in philosophy in schools. *Think*, 8 (23), 63-75.